

Державна служба України з надзвичайних ситуацій

Національна академія педагогічних наук України

Департамент освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Інститут інформаційних технологій та засобів навчання НАПН України

Інститут професійно-технічної освіти НАПН України

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 5

Львів-2017

УДК 378.14

ББК 74.58

I 74

Рекомендовано до друку вченою радою Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (протокол № 2 від 4 жовтня 2017 р.)

Рецензенти:

ЗІНЬКОВСЬКИЙ Юрій Францевич, доктор технічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, професор кафедри конструювання та виробництва радіоапаратури Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» імені Ігоря Сікорського.

ОЛІЙНИК Віктор Васильович, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, ректор ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

МАТВІЄНКО Ольга Василівна, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, проректор з наукової роботи Київського національного лінгвістичного університету.

Редакційна колегія:

КРЕМЕНЬ Василь Григорович, д.філос.н., проф., дійсний член НАН і НАПН України, президент НАПН України, президент Товариства «Знання» України (голова).

КОЗЯР Михайло Миколайович, д.пед.н., проф., член-кореспондент НАПН України, генерал-лейтенант служби цивільного захисту, ректор Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (заступник голови).

НИЧКАЛО Нелля Григорівна, д.пед.н., проф., дійсний член (академік) НАПН України, академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України (заступник голови).

БИКОВ Валерій Юхимович, д.т.н., проф., дійсний член (академік) НАПН України, директор Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України.

БИКОВА Олена Валентинівна, к.пед.н., доц., начальник управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва ДСНС України (за згодою).

ГУРЕВИЧ Роман Семенович, д.пед.н., проф., дійсний член (академік) НАПН України, директор Навчально-наукового інституту педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

КОВАЛЬ Мирослав Стефанович, к.пед.н., проф., перший проректор з науково-педагогічної роботи Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

КУЗИК Андрій Данилович, д.с.-г.н., проф., проректор з науково-дослідної роботи Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

ЛИТВИН Андрій Вікторович, д.пед.н., проф., завідувач кафедри практичної психології та педагогіки Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

ЛУК'ЯНОВА Лариса Борисівна, д.пед.н., проф., член-кореспондент НАПН України, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.

МАНДЗІЙ Любомира Степанівна, к.політ.н., доц., директор департаменту освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації.

РАДКЕВИЧ Валентина Олександрівна, д.пед.н., проф., дійсний член (академік) НАПН України, директор Інституту професійно-технічної освіти НАПН України.

СПРИН Олег Михайлович, д.пед.н., проф., член-кореспондент НАПН України, заступник директора з наукової роботи Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України.

ТОПУЗОВ Олег Михайлович, д. пед.н., проф., член-кореспондент НАПН України, віце-президент НАПН України.

ТИМЕНКО Володимир Петрович, д. пед. н., проф., учений секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України.

ШУНЕВИЧ Богдан Іванович, д.пед.н., проф., директор Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, І 74 перспективи. Збірник наукових праць. Випуск 5. / За ред. М.М. Козяра, Н.Г. Ничкало. – Львів: ЛДУ БЖД, 2017. – 400 с.

Висвітлено проблеми методології, теорії і методики підготовки фахівців до використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. Проаналізовано сучасні підходи до формування професійної компетентності учнів, курсантів і студентів, а також підготовки педагогічних працівників до впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, створення і використання електронних освітніх ресурсів. Проаналізовано проблеми менеджменту інноваційних освітніх проектів і програм та управління інформаційною безпекою і культури безпеки професійної діяльності.

Для педагогів загальноосвітніх, професійних, вищих навчальних закладів та інститутів післядипломної освіти, наукових працівників, аспірантів, докторантів.

ОЦІНКА РІВНЯ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ПСИХОЛОГІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

У статті досліджуються проблеми професійної підготовки спеціалістів із практичної психології у спеціалізованих навчальних закладах. Аналізується рівень підготовленості випускника. Описуються критерії рівня підготовленості, такі як: діяльнісно-операційний, особистісно-мотиваційний, змістовно-інформативний. Наводяться результати емпіричних досліджень.

Ключові слова: рівень підготовленості, навчальні дисципліни, екстремальна психологія, професійно-екстремальна підготовка.

The article deals with the problems of professional training of specialists in practical psychology in specialized educational institutions. The level of preparedness of the graduate is analyzed. The criteria of level of preparedness are described, such as: activity-operational, personally-motivational, content -informative. The results of empirical studies are presented.

Key words: level of preparedness, educational disciplines, extreme psychology, professional-extreme preparation.

В статье исследуются проблемы профессиональной подготовки специалистов по практической психологии в специализированных учебных заведениях. Анализируется уровень подготовленности выпускника. Описываются критерии уровня подготовленности, такие как: деятельностно-операционный, личностно-мотивационный, содержательно-информативный. Приводятся результаты эмпирических исследований.

Ключевые слова: уровень подготовленности, учебные дисциплины, экстремальная психология, профессионально-экстремальная подготовка.

Постановка проблеми. Останніми роками відбулося багато змін у нашому суспільстві та в індивідуальній свідомості кожної людини.

По-перше, Україна формує власне бачення своєї ролі в соціально-економічних процесах світового рівня. Для ефективного співробітництва зі спеціалістами інших країн нашим представникам потрібні не тільки глобальні знання зі своєї спеціальності, але і розуміння соціальних чинників суспільного розвитку, проблем етнопсихології та культури держав світу, уміння спілкуватися та будувати комунікації, враховуючи особливості національного характеру.

По-друге, зростають вимоги до формування особистості, приділення уваги її розвитку, вивчення структури особистості, яка забезпечить формування її творчих здібностей. Тому в сучасних умовах особливо актуальною є проблема підготовки фахівців для подальшої якісної професійної діяльності. Сучасному виробництву потрібні не просто виконавці, які є носіями знань, а спеціалісти – новатори, що здатні конструювати нові знання та уміння. Тому зміст освітнього процесу у навчальних закладах всіх типів повинен бути спрямований на формування у індивіда мотивів самореалізації та саморозвитку, творчого мислення та уміння вирішувати нестандартні ситуації. Ці якості забезпечать майбутнім спеціалістам конкурентну здатність на ринку праці. Саме тому виникає потреба працівників, які б кваліфіковано надавали психологічну допомогу конкретному індивіду в стресогенних умовах життєдіяльності. Це викликає необхідність проведення відповідних заходів за двома основними напрямками: підготовка більшої кількості шатних фахівців-психологів, які б могли надати кваліфіковану допомогу населенню; зміна існуючих підходів до організації та проведення форм навчального процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ознайомлення зі спеціальною літературою показало, що проблемі підготовки практичних психологів приділяється недостатня увага [2; 3; 4; 5; 6]. В освітньому середовищі не розроблена психограма професії «практична психологія», не висвітлена проблема його конкурентоздатності, не повністю окреслені його функції, не розроблені концептуально-дидактичні та змістовно-операційні положення щодо формування змісту предметів та курсів підготовки фахівців, відсутні затверджені освітньо-кваліфікаційні характеристики та освітньо-професійні програми. У процесі навчання у вищих навчальних закладах відсутні критерії, показники і діагностичні засоби сформованості психологічних умінь студентів. Актуальною проблемою і досі залишається пошук шляхів вдосконалення практичних умінь у системі підготовки фахівців, розробка рівнів підготовленості випускників та його критеріїв.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка критеріїв та визначення рівня підготовленості випускників спеціальності «Практична психологія» у відомчому навчальному закладі. Методи дослідження – теоретичний аналіз існуючих наукових розробок, узагальнення власного досвіду з практики підготовки психологів для діяльності в особливих умовах.

Виклад основного матеріалу. На основі теоретичного аналізу літератури підготовку практичного психолога ми розглядаємо як процес професійного становлення особистості, який супроводжується установленими знаннями, вміннями і навичками з конкретної спеціальності та особистісними рисами, завдяки яким вона стане контурентноспроможною на ринку праці, успішно функціонувати у всіх галузях діяльності, готовою до постійного професійного росту та соціальної мобільності. Оцінка ефективності запропонованої та впровадженої нами моделі професійної підготовки майбутніх психологів до особливих умов діяльності здійснювалась на основі діагностики рівня підготовленості випускників. Згідно з теоретичним аналізом літератури [1;7] та розробленими нами критеріями професійної підготовки, були запропоновано три рівні підготовленості випускника: низький, середній та високий.

Низький (елементарний) рівень підготовленості характеризується низьким та епізодичним ставленням випускника до професійної діяльності й відсутністю бажання працювати за професією. Студент володіє фрагментарним рівнем знань з професійних дисциплін, проявляє недостатні уміння використовувати наявні знання на практиці, його пізнавальні мотиви ситуативні. Рівень розвитку професійно-значимих особистісних якостей низький.

Середній (частково-пошуковий) рівень підготовленості визначається емоційно-позитивним ставленням до професії та частковим бажанням працювати у вибраній галузі. На достатньому рівні володіє комплексом знань з фахових дисциплін та застосовує їх у практичній діяльності. Проявляє активність у оволодінні професійними знаннями та вміннями, розвинута пізнавальна мотивація, з'являються елементи пошуку розв'язання нестандартних ситуацій. Рівень розвитку професійно-значимих особистісних якостей посередній, зазнає труднощів при самоконтролі негативних емоційних провів.

Високий (творчо-дослідницький) рівень підготовленості. Спостерігається стійке позитивне ставлення до діяльності та бажання працювати за обраною професією. Добре розвинута пізнавальна мотивація, виявляє підвищений інтерес до наукової діяльності. Демонструє високий рівень знань з фахових дисциплін, ефективно застосовує набуті вміння та навички у практичній діяльності. Характеризується високим рівнем розвитку професійно-значимих особистісних рис та показує динаміку їх формування у процесі професійної підготовки.

Таблиця 1

Критерії професійної підготовки та рівні підготовленості випускників

Низький рівень підготовленості	Середній рівень підготовленості	Високий рівень підготовленості
Діяльнісно-операційний критерій		
Студент вміє: інтерпретувати, систематизувати, критично оцінювати інформацію та використовувати власні особистісні ресурси в контексті вирішення завдання		
Уміння недостатньо усвідомлені, володіння лише окремими операціями	Уміння проявляються на репродуктивному рівні	Уміння проявляються на творчому рівні
Особистісно-мотиваційний критерій		
Студент має: наявність пізнавальної мотивації та динаміку розвитку професійно-значимих особистісних якостей		
Пізнавальні мотиви ситуативні, відсутність інтересу до професії. Рівень розвитку професійно-значимих якостей низький, динаміка відсутня.	Пізнавальна мотивація достатньо розвинута, емоційно-позитивне ставлення до професії. Розвиток професійно-значимих якостей посередній, незначна динаміка їх формування.	Наявність добре розвинутої пізнавальної мотивації та стійкого інтересу до професії. Достатньо високий рівень розвитку професійно-значимих якостей, позитивна динаміка їх формування.
Змістовно-інформаційний критерій		
Студент володіє: знаннями з основних професійних дисциплін		
Знання поверхневі, несистематизовані (елементарний рівень)	Знання глибокі, але не вибудовані в систему (частково-пошуковий рівень)	Знання систематизовані та глибокі (творчо-пошуковий рівень)

Для діагностики рівня підготовленості випускників використовувався комплексний критерій, де визначався рівень знань, розвиток професійно-важливих якостей та професійна мотивація.

Рівень набутих знань випускників оцінювався за допомогою середнього балу успішності: задовільно – від 3,0 до 3,9 балів, добре – від 4,0 до 4,9 балів, відмінно – 5,0 балів.

Професійно важливі якості та вміння застосовувати їх на практиці вивчались під час проходження смуги перешкод у психолого-тренувальному центрі, де діагностувались стани бойової готовності, лихоманки та апатії. Бойова готовність характеризується оптимальним рівнем нерво-психічної напруги та помірними вегетативними зрушеннями, про цьому існує висока здатність регулювати свої емоції та поведінку, висока емоційна стійкість та витривалість.

Лихоманка – це високий рівень нерво-психічної напруги, при якому є яскраво виражені вегетативні зміни (прискорення пульсу, пришвидшення дихання, посилене потовиділення, підвищення артеріального тиску, поява тремору кінцівок). Проявляється сильне хвилювання, підвищена тривожність та дратівливість, безпричинна метушливість, що заважають максимально мобілізувати емоційно-вольову сферу та знижують ефективність діяльності.

Апатія – це стан з низьким рівнем нерво-психічної напруги, який пов'язаний з виникнення охоронного гальмування та послабленням збудження. Людина розгублена та неспроможна до діяльності, при цьому, на відміну від стану лихоманки вона не збуджена, а загальмована.

По вибірці в цілому стан бойової готовності зафіксовано у 42,3% осіб; стан лихоманки – у 53,9% респондентів, стан апатії – у 3,8% обстежуваних.

Професійна мотивація досліджувалась за допомогою розробленої нами анкети «Самооцінка професійних позицій» при відповіді на запитання «Чи бажаєте Ви працювати за обраною професією?», де визначалося низьке, посереднє та високе бажання працювати надалі психологом. При дослідженні бажання студентів працювати за професією виявлено, що по вибірці в цілому 51,6% опитуваних вказують на сильне, 29,9% – на посереднє і 11,9% – на відсутність бажання працювати в подальшому психологом. При цьому найбільше бажання показують другокурсники (71,9%), а вже серед четвертокурсників проявляється розчарування в обраній спеціальності (48,2%), що є закономірним, оскільки існує проблема подальшого працевлаштування.

Відповідно до комплексного критерію низький рівень підготовленості характеризується задовільною успішністю, станом апатії в екстремальних ситуаціях, низькою професійною мотивацією. Середній рівень підготовленості відзначається посередньою успішністю та професійною мотивацією, станом лихоманки в надзвичайних умовах. Високий рівень підготовленості діагностувався у осіб, які відмінно навчаються, мають сильне прагнення працювати за професією, у ризиконебезпечних ситуаціях реагують станом бойової готовності.

При дослідженні випускників четвертого курсу виявлено, що високий рівень підготовленості діагностований у 11,2% осіб, середній – у 55,5% осіб, низький – у 33,3% осіб. При цьому спостерігається відмінність результатів по середньому балу успішності та рівню підготовленості. Так, знизилась кількість респондентів високого рівня підготовленості серед відмінників, оскільки 3,0% відмінників показали посередні результати по проходженню психолого-тренувальної стежки, що свідчить про недостатній розвиток професійно-значимих якостей. Крім того збільшилась кількість студентів, які згідно з комплексним критерієм показали низький рівень підготовленості, з них: 11,2% респондентів реагують станом апатії на екстремальні ситуації, 11,2% відмічають низький рівень бажання працювати за професією, 22,2% опитуваних характеризуються зниженим рівнем знань з фахових дисциплін.

Висновок. Розроблений нами комплексний критерій діагностики рівня підготовленості дає можливість більш адекватно оцінити сформованість професійних знань, вмінь та навичок, а також розвиток професійно-важливих якостей випускника, аніж існуюча на сьогоднішній день система оцінювання.

Список літератури:

1. Карпенко Є. М. Критерії та показники рівня сформованості інформаційно-аналітичних умінь майбутніх учителів іноземних мов у процесі фахової підготовки / Є. М. Карпенко // Сучасні тенденції розвитку інформаційних технологій в науці, освіті та економіці : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. – Луганськ : Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, 2011. – С. 50-55.
2. Максименко С. Д. До проблеми розробки освітньо-кваліфікаційної характеристики сучасного психолога / С. Д. Максименко, Т. Б. Ільїна // Практична психологія та соціальна робота. – 1999. – № 1. – С. 2-6.
3. Матійків І. М. Професійна майстерність психолога : навч.-методичний посібник / І. М. Матійків, З. Я. Ковальчук. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. – 340 с.
4. Чаплак Я. В. Формування готовності майбутніх практичних психологів до консультативної взаємодії зі старшокласниками, схильними до правопорушень [Текст] : монографія / Я. В. Чаплак, Н. В. Гаркавенко, І. І. Солійчук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. – 232 с.
5. Чепелева Н. В. Теоретичне обґрунтування моделі особистості практичного психолога / Н. В. Чепелева, Н. І. Пов'якель // Психологія : Збірник наукових праць. – Вип. 3. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1998. – С. 35-41.
6. Панок В. Г. Концептуальні питання підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації психологів-практиків / В. Г. Панок // Практична психологія у системі освіти: Питання організації та методики. – К. : Ін-т систем. дослідж. освіти, 1996. – 227 с.
7. Федорчук А. Л. Готовність майбутнього вчителя інформатики до роботи в класах фізико-математичного профілю / А. Л. Федорчук // Вісник Луганського національного ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 20 (231). – С. 137-144.

<i>М. М. Козяр, А. В. Литвин</i> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	126
<i>Р. І. Сірко</i> ОЦІНКА РІВНЯ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ПСИХОЛОГІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ	133
<i>Д.В. Смоляк, Є.Є. Плешаков</i> МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ СТРАХУ ВИСОТИ КУРСАНТАМИ, СТУДЕНТАМИ ТА СЛУХАЧАМИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДСНС УКРАЇНИ	137
<i>Galyna Tarasenko, Bogdan Nesterowycz</i> PRZYRODA I KULTURA: ASPEKT WSPÓLDZIAŁANIA W KONTEKŚCIE BEZPIECZEŃSTWA EKOLOGICZNEGO	140

Секція 3.

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОЕКТУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

<i>О.В. Выкова, V.L. Sydorenko, O.S. Zadunay, I.S. Azarov</i> THE CONCEPT OF SINGLE DISPATCH SYSTEM AND OPERATIONAL MANAGEMENT OF FIRE DEPARTMENTS WHEN FIGHTING LARGE FIRES	144
<i>М.В. Бастун</i> КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ У СВІТЛІ ЗАСАД РАЦІОГУМАНІЗМУ	148
<i>А.М. Гуржій, О.Є. Стрижак</i> МЕРЕЖЕЦЕНТРИЧНІ КОГНІТИВНІ ОНТОЛОГІЧНІ МУЛЬТИАГЕНТИ – ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ЗАСОБИ ПІДТРИМКИ ВЗАЄМОДІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	152
<i>І.М. Дробіт, Н.В. Рак</i> ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ НАВИЧКИ КОЛЕКТИВНОГО РІШЕННЯ СКЛАДНИХ ЗАДАЧ	157
<i>О. В. Замфереско</i> ДО ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗА ІНТЕГРОВАНИМИ ПРОФЕСІЯМИ	160
<i>А. Б. Зуєва</i> ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ УЧНЯ В ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ	164
<i>Л.В. Липська</i> ТЕХНОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ІНФОРМАЦІЙНО- ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	168
<i>О.В. Меньшикова, Г.Г. Хлипава</i> ПРОЕКТУВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ВІРТУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА	172